

Meflar Francek in njegov brat Peterček.

Fr. Pravda — Jožef Gruden.

XVIII.

er se ni Konopaskovi družini nadalje nič posebnega pripetilo, nam ni treba popisovati, kaj so jedli in s kom so se srečali; povemo le, da so srečno prišli v Panenski Tinec, Lovne, Bilino in da so sedmi dan dospeli v Toplice.

Niso torej prevozili na dan kdove koliko. Najprej jih je oviralo slabo vreme, potem so bili utrujeni in takoj popoldne so si prekrbeli prenočišče. Tudi je bilo povsod kaj videti. V Lovnih so obiskali krasno dekanijsko cerkev, a v Bilini so si ogledali slavni vreclec, iz katerega se pošiljajo na leto tisoči in tisoči steklenic vode.

Jako jim je koristilo Franckovo znanje nemškega jezika. Z vsakim se je deček domenil. Kjer se je cepila cesta, kakor za Slanim in za Lovni, je prebral na deski, v katero stran imajo kreniti. Vseeno mu je bilo, če je bil napis češki ali pa nemški. Ko so nekje želeli prenočišča, in jih ljudje niso umeli, je Francek po nemško povedal prošnjo in malokje so ga zavrnil.

Tudi v Toplicah je mnogo potreboval nemščino. Sicer ni govoril pravilno, ampak le lomil besede, da so se Nemci dostikrat smejali; vendar so ga pa umeli in sam je tudi umel, kar so povedali.

Ko so dospeli v Toplice, so takoj oddali pisanje. Zdravnik je na ljubo gospodu Korenu iz Prage sprejel mater v zdravljenje, odkazal ji kopel in naročil, kdaj in kako se mora kopati. Sicer je bilo treba kopel plačevati, ali to ni stalo toliko kakor stanovanje in druge potrebe.

Francek si je ondi hitro pridobil znancev. Da bi bil gospodu zdravniku hvaležen, ga je hotel ubogati, dokler bo v Toplicah. Ta ga je priporočil drugim gospodom. Snažil jim je čevlje in obleko; pospravljaj po sobah; hodil, kamor so hoteli; preskrboval in donašal, kar so potrebovali. V vsem so se lahko zanesli nanj. Dali so mu od vseh stanovanj ključe in so bili prepričani, da se ne bo dotaknil nobene reči, kar je bilo notri. Radi so mu torej plačevali.

Peterček je pa hodil z bratom, ako mu ni bilo treba biti pri materi; kadar je bil pa čas za kopel, sta bila pri materi in se nista nikoli zakasnila.

Vse je šlo torej po sreči; njiju nade, da mati ozdravé, so bile večje od dne do dne. Denarja sta le malo porabila, ker sta zmeraj zaslužila. Zadosti bi ga bilo, če bi tudi delj časa ostali.

Ali tega ni bilo treba, hvala Bogu.

Konopaskovka je čutila že čez tri tedne, da je krepkejša. Poizkušala je, kaj zmore. In glej, brez palice in brez vsake druge opore je prešla sobo, kjer je stanovala.

Kmalu si je upala tudi iz sobe. Dečka sta jo spremljala, eden na desni, drugi pa na levi.

Konopaskovka je stopala oprezno in varno po ulici, nad čemer sta imela sinova tako veselje, da sta jokala, se smejala pa materi poljubljala

usta in roke in, kakor sta se domenila, sta jo povedla v cerkev. Tam sta pokleknila pred oltar in se zahvalila Bogu za milost ter se spomnila vseh dobrotnikov.

Srečna žena kar ni mogla sama sebi verjeti, in vselej, kadar je stopila na noge, se je ozrla po opori, ker se je bala, da se morda zopet zgrudi. Prav tako se ji je godilo kakor majhnemu detetu, ko se začenja spuščati in, pomneč mnogih svojih padcev, boječe vstaja in ne zaupa nožicam.

Seveda velikega truda mati še ni prenesla. Že ta pot do cerkve jo je utrudila tako, da je morala dolgo počivati, preden se je zopet okrepila.

Kopala se je pa nato potem še cel teden, ker ji zdravnik ni pustil domov, češ: »Bolje je še nekaj časa tukaj ostati in popolnoma izkoreniniti staro bolezen, kakor pa ozdraveti napol, doma pa zopet zboleti.«

Francek in Peterček je naslednje dni nista vozila v kopel, ampak sta samo z njo hodila, odnašala ji perilo, in jo veselo obskakovala.

Mnogim gospodom in mnogim gospem, ki so se tudi zdravili v Toplicah, so se Konopaskovi v resnici prikupili. Videli so dečka, kako vozita mater po mestu, in dasi sta bila revna, nista nikoli prosila miloščine. Ako pa jima je kdo kaj podaril, sta se zahvalila, ali v zadregi ju je oblila rdečica, da bi se morda ne zdela komu lokava in nadležna, in sta gledala, da sta usmiljenim dobrotnikom takoj zopet postregla, da bi jim povrnila. To jima je naklonilo občno ljubezen, in kdor ju je poznal, se je radoval z njima, da jima je ozdravela draga mati. Največje sočutje je pa imela in kazala do njiju neka bolna gospa, tudi vdova z otroki, ali ti se niso menili za njo. Gospod Bog jim je dal bogastva, živeli so v razkošju, a pustili so, da so služabniki in služabnice stregle materi. Vselej so ji zato solze stopile v oči, kadar je videla Francka in Peterčka z vozičkom. Sama se je pa vozila v stolu na kolescih, ki ga je rinil in tlačil najet sluga. Za denar so gospé že postregli, seve, ali ljubezni in sočutja si ni mogla kupiti.

Skoraj zavidala je ta gospa revni materi tako srečo, da ima tako pridna otroka, in si je sama tudi takih želela. Pa spoznavala je hkrati, da si je sama pokvarila otroke, ker je menila, da poleg denarja in zemljišča ne potrebujejo ničesar drugega, ter jih je po tem načelu tudi vzgajala. Dasi so se marsikaj naučili, v sveti veri so bili pa vendar neveščji in za božje zapovedi se niso zmenili nič ali malo.

Konopaskovi so se že odpravljali iz Toplic, ko jim nekega jutra blesteče oblečen lakaj sporoči, da jih vabi ljubezniva gospa Kohanovska k sebi — na to in to številko, na to in to stanovanje, in sicer za enajsto uro.

Dečka sta se umila in počesala, oblekla najlepšo obleko, bilo je ob enajstih, in lakaj ju je prijavil gospé.

Vstopila sta, se poklonila in postala pri vratih.

Gospa je pokimala, naj se približata. Govorila je po nemško in je vprašala: »Kaj delajo mati?«

Francek je odgovoril tudi po nemško: »Zdaj so boljši.«

Gospa je zapazila, da deček ni Nmec, pa je hotela vedeti, kateri je njegov materin jezik.

»Čehi smo,« je odgovoril otrok.

»Tak pa govôri po češko,« mu je ukazala gospa.

Bila je ona Poljakinja, češko je pa umela in tudi nekoliko govorila.

In mešali so vse skupaj češko, poljsko, nemško, pa so se dobro menili.

Francek je moral pripovedovati gospé o svoji domovini. Gospa Kohanovska ga je pa izpraševala, kaj so, ali imajo očeta, hišo in polje, kdo ju živí, ali še hodita v šolo, pa to in ono, kar se ju je tikalo.

Odgovarjal je deček odkritosrčno, pa še slutil ni, da se gospa čudi mnogim rečem, ki so bile zanj čisto navadne.

Tudi ji je deček povedal, kako so prišli iz Prage v Toplice. In nič se ni zato bahal, da je s Peterčkom vred vozil mater — mnogo mnogo milj daleč. Le tedaj se je nekoliko pohvalil, ko je, govoreč o svojem rokodelstvu, pravil, kaj vse zna, in našteval, kako si služi denar.

Na vprašanje gospejino, ali dá od tega denarja tudi kaj materi, ni vedel Francek kar nobenega odgovora. Dolgo ji je gledal v oči, kakor ne bi razumel, kaj pravi. In ko mu je vprašanje ponovila, je rekel resno: »I, saj je vse materino, kar iztržim. No, ta bi bila lepa, da bi bil denar moj!«

»To mi je pa po godu,« ga je pohvalila gospa; »kdo te je pa naučil mater ljubiti in spoštovati?«

Tega pa Francek zopet ni dobro razumel. Premišljal je nekaj časa, kako bi si to razložil, pa je rekel: »Nihče naju ni tega učil. Mater imava rada zato, ker so najina mati. Ljubezen do njih je nama Bog vcepil v srce. Četrta božja zapoved in zgled našega Odrešenika naju le izpodbuja, da izpolnjujeva, kar je dolžnost prav vsakega človeka, in da se ne dá odvrniti od staršev z nobeno rečjo na svetu, pa si bodi karkoli.«

Gospa je imela bister razum. Skrbno zroč na dečka, je spoznala, da otrok čuti, kar govori, in da tako ne govori iz navade, ali da bi se ji prikupil, ampak iz prepričanja.

Vprašala ga je dalje: »Kaj bi bila pa storila, ko bi materi ne bila pomagala voda v Toplicah?«

Odgovoril je deček: »Domov bi jih bila zopet peljala in skrbela za nje kakor poprej. To nama ne bi bilo težko. A da bi bili zdravi, sva jim hotela storiti to ljubav. Nama niso mogli biti nadležni.«

»I, kam pa bosta zdaj?«

»Domov pojdemo,« se je veselo nasmejäl Francek, »mami se bodo malo peljali, malo bodo šli pa peš. V Pragi se bomo pa oglasili pri znancih, doma pa čaka na nas stric-vojak.«

Pa je moral otrok pripovedovati o tistih znancih v Pragi in o stricu-vojaku. In tedaj je prišlo na dan, zakaj se je učil nemščine.

Gospa je naposled izkušala, kakšen stan bi imel rad ta deček, ter mu je prigovarjala, da bo že čas, izvoliti si kakšno rokodelstvo.

Nikakor si pa ni mogel Francek raztolmačiti, zakaj hoče gospa, da si on šele izbere rokodelstvo, ko je vendar vedela, da je že metlar.

Povedal ji je, da ostane to, kar je, češ: »Menjavati rokodelstvo, kakor slišim, ni dobro. In nam metlarjem ne gre slabo.«

Gospa Kohanovska ga je pustila pri tem, a ker je imela z njim drug namen, si ga je naročila k sebi še naslednji dan.

XIX.

»Ljubi sin,« je dejala gospa, ko je Francek s Peterčkom vred zopet prišel k njej, »jaz sem od daleč. Kmalu pojdem domov — na Poljsko, ki je tudi pod našim cesarjem. Ali veš, kako se imenuje glavno mesto Poljske?«

Francek je odgovoril: »Lvov.«

»Jaz bivam še onkraj Lvova,« je pravila gospa. »Svoj grad imam in mnogo služabnikov. Rada bi imela pri sebi vernega človeka, ki bi se mi posvetil — ne zato, da dobiva plačo, ampak zato, da bi si delo za svojo dolžnost štel. Ti si pokazal, kako se ima otrok vesti proti staršem. Gotovo boš pošten služabnik, ker poznaš zapoved Gospodovo, ki tudi oznanja in predpisuje, kako se morajo podložni vesti do svojih višjih. Zato bi te rada vzela v službo. Na leto boš imel sto goldinarjev. Oblačila te bom sama.«

»Da boš videl, kakšen boš,« je končala svoj govor, »ti bom pokazala enega svojih lakajev. Prav tako živrejo boš dobil, kakršno ima ta.«

Pozvonila je. Lakaj je pritekkel, a Francek in Peterček sta ga merila od glave do petá, toliko da nista pustila oči na njem. Imela bi ga bila za visokega gospoda, ko bi se jima ne bilo povedalo, kdo da je. Na sebi je imel rumen frak z blestečimi gumbi, rdeč telovnik mu je segal na trebuh, hlače pa samo do kolen, a meče in noge so mu krile svilnate nogavice in čevlji z zaponi. Ruta za vratom mu je ležala navskriž in je bila speta z lepo buciko. Na rokah je imel rokavice, na glavo so se mu dobro prilegali lasje in se delili na dva neenaka dela, zaznamovana s pravilno prečo.

Gospa je naročila, naj služabnik prinese krožnik sladice. Zasukal se je na peti in ko bi trenil, ji je izpolnil željo, pa takoj spet odšel brez vsega hrupa.

Dečka sta ostala sama z gospo pa čakala, kaj se bo dalje zgodilo. Razdelila jima je gospa sladice, pa povedala Francku, da službo takoj lahko nastopi, in da ga vzame čez štirinajst dni s seboj na Poljsko.

Francek ni smel več molčati; sladice so mu padale iz rok. Zrl je nanje, jih obračal, a ni vedel, ali bi jih obdržal ali ne. Peterček je že eno zaužival. Stal je za Franckom, zato ga ni bilo videti. Drage kosčke, ki se le položé na jezik, pa se sami raztopijo, je požiral kakor krompirjevo salato in je bil ves srečen, da se gospa ne zmeni zanj, ampak govori le s Franckom.

Ta pa je zbral vso svojo modrost in se je takole izjavil: »Draga gospa, ponujate mi veliko milost. Še sam ne vem, kako sem jo zaslužil. A ne morem je sprejeti. Ne bodite hudi name. Matere ne zapustim, moram jih spremiti domov. Doma pa nimajo nikogar, ki bi skrbel zanje. Tale brat je pa še majhen; hodi v šolo in ne umeje rokodelstva.«

Peterček se je zgenil, ko je slišal, da je o njem pogovor in je jenjal gibati z usti in se delal, kakor da ne je. Mislil je, da bo Francek privolil.

Kar se je njega tikalo, si je skoraj želel, biti lakaj. Všeč mu je bila blesteča uniforma; sladice, ki jih je dobil, so mu dišale, in sodil je, da se jih morejo lakaji, ki jih raznašajo, najesti do sitega, kadar se jim zljubi. Ali ko se je brat upiral, je prišel tudi sam na drugačno pamet in se je odločil, da tudi ne pojde od matere, ko bi gospa zdaj morda nanj stavila svoje nade.

Ali gospo Kohanovsko je razžalil Franckov odgovor. Ozlovoljena je bila, da zametava njeno dobroto. Nadejala se je vsekakor, da se bo veselil, ko mu bo na tak način povrnila ljubezen do matere. Navajena je bila zapovedovati drugim; kar je rekla, se je zgodilo; nihče ji ni smel ugovarjati; siromaki so se uklanjali njenemu bogastvu in stanu. Zato je bila na Francka huda, da ni priznal njene moči in visokosti.

Sedela je ošabno na divanu. Za Konopaska se ni več menila. Kaj pa sta bila proti njej? A vendar sta se drznila odkloniti njeno roko, ki ju je hotela obdarovati z dobrohotnostjo, ju oteti uboštva in povišati v tako službo!

Strast je gospo tako oslepila, da je v hipu pozabila na njiju poštenost in zasluge, ki so ji bile takó po volji.

In dala jima je znamenje, naj gresta, pa je rekla Francku: »Ni mi zate. Bila bi ti dobra gospa, in upala sem, da si boš v čast štel, priti v mojo hišo. Ker ti pa ni nič za to, te ne bom prosila, pa ostani metlar.«

Francka je premaгал jok, zaihtel je, da se je materi na ljubo odrekel dobrotam, ki mu jih ponuja, zahvalil se ji je in rekel: »Do smrti ne bom pozabil, da ste bili tako blagi proti meni. Bog vam povrni! Pa ne bodite hudi!«

Obrnila se je gospa v stran, brez dvombe so jo genile njegove besede in je z roko pokazala, naj jo zapustita.

Poljubila sta gospé roko, pa boječe in molčé odšla.

Konopaskovka pa ni Francku prav dala, da ni sprejel službe pri bogati, plemeniti gospé, pa je rekla: »Teško bi mi bilo, seveda, ločiti se od tebe, morda za vselej. Ali, to bi bilo v tvojo srečo. Pri taki gospôdi bi se ti dobro godilo, doma se moraš preveč truditi, in kdo ve, kako se nam bo godilo nadalje.«

Franček je padel materi okrog vratu in ji je priznal, da mu ničesar ne manjka, ako ima le njo, svojo mamico.

»In delo me veseli,« je pripomnil, »zmeraj večji bom, pa boste videli, da se bomo vsi lepo preživili.«

Ni mu pomagalo materino dokazovanje, da ne bo to zmeraj tako.

Rekel ji je: »Jaz ne pojdem od vas. Vi se morate varovati, da zopet ne zbolite. Kar nam bode dal Bog, bomo skupaj imeli. Nič bi ne bil vesel tega, ko bi kje živel v udobnosti in obilosti, pa vedel, da vi doma ginete pri tolikem delu in trpite pomanjkanje.«

Odločili so se torej, da se odpravijo na pot.

Zdravnik jih ni več zadrževal, bil je le zoper to, da bi šla mati peš.

Dejal je: »Izvestno bi se vrnila bolezen.«

Da bi jo dečka vozila, pa tudi ni dovolil, češ: »Kesala se bosta; zlezli bodo mati dol, vsaj kadar bo navkreber, pa jim bo škodovalo.«

In svetoval jima je ter naročil: »Plačajta materi voz, saj vama je ostalo precej denarja, vidva pa pojdita počasi z vozičkom za njimi. Ko bi se tudi vidva peljala, bi morala pustiti voz tukaj, pa za to nimata denarja.«

Težko se je dala mati pregovoriti. Bala se je za sinova. Pa misel, da bo za otroka in zanjo dobro, jo je slednjič omajala, da se pelje nazaj v Prago s pošto. Marsikaj je vzela s seboj na voz, da bi bil otroški voziček lažji. Do štirideset funtov si je v poštnem vozu vsaki lahko naložil zastonj in mu ni bilo treba plačati. Voziček je takó ostal prazen, in pes Vohač ga je skoraj sam vlekkel.

Napravili so račun. Plačali so, kar so bili dolžni, posloveli so se, kjer so imeli kakšnega znanca, in vsi so naenkrat odšli iz Toplic. Za mestom so si rekli z Bogom, mati jima je kimala iz pošte, dokler ju je videla, potem so se pa vsi prekrizali in molili, da bi se srečno sešli v Pragi.

(Dalje.)

Počitek na bojnem polju.

Krvavordeče je zašlo solnce za gore. Poslednji žarki še obsevajo vrhove gora in jih odevajo s škrlatasto kraljevo kopreno. Polagoma poneha para in vročina, in hladen, prijeten vetrec zapiha čez široko ravan. Solnčni vrhovi utihnejo, utihnejo loke in brenčanje hroščev in drugih krilatih veseljakov. Polagoma tudi odneha grozni krvavi boj po širni planjavi. Le tupatam dahne zamolkel vzdih ali grozopoln strel. Mrak naznanja od napornega dela trudnim vojakom počitek.

Kmalu potihne vse, in tajinstvena tišina zavlada. Le žuborenje hladne vodice se sliši, njeni valčki šepčejo med seboj ter se ubijajo skakljaje s kamena na kamen in obenem zibljejo travnate bilke, ki rasto ob bistrem potočku.

Zavlada skrivnosten mrak. Gori v gozdu se oglasi ponočna ptica, sova. Tiho in mrtvaško zvené njeni glasovi v tišino mraka. Kmalu zagoré milijoni in milijoni svetlih lučic, zvezdic na brezoblačnem nebesnem svodu. Skoz vejevje gozda radovedno kuka srebrna luna ter obseva bojišče. Njeni blede žarki polzé čez krvave mlake, lijejo po pohojeni, raztlačeni in od krogel raztrgani zemlji ter trepečejo nad množico smrtnobledih obrazov, nad nepremičnimi trupli padlih vojakov, ki leže v mlaki